

A KETTŐS ÁLLAMPOLGÁRSÁG JOGI HÁTTERE

(Megjelent: A www.kettosallampolgarsag.hu honlapon 2004 decemberben)

1. Az állampolgárság fogalma

A mai értelemben vett állampolgárság a modern polgári állam fejlődésének eredménye. Az állampolgárság mint jogintézmény a természetes személyeknek egy bizonyos államhoz fűződő, elsősorban jogi kapcsolatot testesíti meg, de nem mentes érzelmi mozzanatoktól sem. Az állam és polgárainak kapcsolata független az ország területén lakástól, speciális ismérveken épül fel, ezt a jogi és erkölcsi kapcsolatot hívjuk állampolgárságnak. Az állampolgársági státus ugyanakkor az alkotmány és más jogszabályok által garantált jogok és kötelezettségek teljességét jelenti az érintett számára. Az állampolgársági jogviszony tartalmát azok a jogok és kötelezettségek képezik, amelyek kizárólag az adott állam állampolgárát illetik. Minden állam területi felségjogánál fogva önmaga határozza meg, hogy az állampolgársága milyen feltételekkel szerezhető és tartható meg, illetve veszíthető el. Az állampolgársági törvény egy adott állam állampolgárainak körét, az állampolgárság keletkezését, illetőleg megszűnését szabályozza. Bár az állampolgársági jog megalkotása az állami szuverenitás egyik legmarkánsabb kifejeződése, az államok belső jogalkotásuk mellett a nemzetközi szerződések rendelkezéseit (ajánlásait) is figyelembe veszik. Ilyen nemzetközi szerződés az Európa Tanács keretében, 1997. november 6-án kelt, az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény is (továbbiakban Egyezmény).

2. Az állampolgársággal járó jogok és kötelezettségek

A magyarországi lakhellyel rendelkező magyar állampolgárok státus-jogai az alábbiak : a) A magyar állampolgár szülő gyermekének alanyi joga a magyar állampolgárságra. b) A rendelkezés joga a magyar állampolgárságról (lemondás). c) Jog a nemzeti és etnikai kisebbséghez való tartozáshoz. d) Jog a regisztrációhoz, így a magyar állampolgárság tényét igazoló okmányokhoz különösen a személyazonosító igazolványhoz, amely az állampolgárság tényét közhitelűen igazolja. e) Jog Magyarország területén történő tartózkodáshoz, amely szerint a magyar állampolgár akár van akár nincs lakása, az ország területén tartózkodhat, és őt bármilyen jogsértés esetén sem lehet kiutasítani. A tartózkodás és a megélhetési viszonyok, tehát a lakás, lakhatás feltételeinek megléte a lakcímnnyilvántartás szempontjából regisztrációs adat, de független az állampolgárság tényét igazoló személyazonosító okmányok kiállításának jogától. f) Jog az államterület elhagyásához és a hazatéréshez, útlevel megszerzésének joga g) Jog a védelemhez, törvényes külföldi tartózkodás esetén . h) Jog a közügyek gyakorlásához, aktív és passzív választójog, közhivatal viselés joga. i.) Jog a szociális státus fenntartásához. A magyar állampolgár közjogi kötelezettségei a honvédelmi kötelezettség és a közteherviselői kötelezettségek.

3. A magyar állampolgárság és megszerzése

Magyarországon az állam és állampolgárai közötti közjogi jogviszony elsődleges alapja az un. vérségi alapon ("ius sanguinis") való állampolgárság szerzés: a magyar állampolgárságot a gyermek vér szerinti szülei (édesanyja vagy édesapja) magyar állampolgársága után születésével a törvény erejénél fogva szerzi meg. A területi elv („ius soli”) alapján szerez magyar állampolgárságot az, akinek szülei születéskor nem ismertek (talált gyermek), így a leszármazás elve nem alkalmazható, vagy ha hontalanok a szülei, azaz szülei egyik államnak sem állampolgárai. Magyar állampolgár az, aki a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény (továbbiakban Átv.) hatálybalépésekor már magyar állampolgár volt, aki az Átv. erejénél

fogva magyar állampolgárrá válik, illetve aki az Átv. alapján magyar állampolgárságot szerez, amíg állampolgársága nem szűnik meg.

A magyar állampolgárság megszerzése kérelem alapján történhet honosítással, visszahonosítással vagy nyilatkozattal. A honosítást nem magyar állampolgárok kérhetik, amennyiben megfelelnek a törvényben meghatározott feltételeknek. Az állampolgárság megszerzéséről a végső döntést a köztársasági elnök hozza meg, amely ellen jogorvoslatnak nincs.

3.1 Honosítás

A honosítás alapesete szerint a kérelmezőnek a honosítási kérelem előterjesztésár megelőzően legalább nyolc évig Magyarországon letelepedettként, EU tagállami polgárként tartózkodási engedéllyel vagy menekültként kell élnie, igazolnia kell, hogy büntetlen előéletű és magyar bíróság előtt nincs ellene büntetőeljárás folyamatban, továbbá igazolnia kell azt is, hogy megélhetése és lakóhelye biztosított. A honosítás feltétele még, hogy az az állam érdekeivel ne legyen ellentétes, illetve a kérelmezőnek nyelvismeretet és alapvető történelmi, alkotmányos ismereteket felölelő vizsgát kell tennie. Nem köteles vizsgát tenni a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes személy; aki magyarországi felsőoktatási intézményben magyar nyelvű oktatásban diplomát szerzett; aki a kérelem benyújtásakor 65. életévét betöltötte és aki igazolja, hogy egészségi állapotának tartós és visszafordíthatatlan romlása miatt képtelen a vizsga letételére.

3.2 A kedvezményes honosítás esetei

A honosítás alapesete mellett számos kedvezményes jogcímű honosítás lehetséges, közte a magyar nemzetiségű, de külföldi állampolgárokra vonatkozó kedvezmény. Bizonyos speciális feltételek teljesülése esetén lehetséges a honosítás öt év, három év, egy év itt lakás esetén, sőt már jelenleg is lehetséges honosítás – kiskorúak számára meghatározott esetben - magyarországi tartózkodás nélkül, továbbá honosítás közérdekből is. Ez utóbbi esetben már folyamatos magyarországi tartózkodás, a lakhely és megélhetés igazolása, illetve az állampolgársági vizsga nélkül magyar állampolgár lehet, akinek honosításához közérdek fűződik (pl. kiemelkedő sportoló stb.)

Jelenleg az Átv 4. § (3) bekezdése szerint kedvezményesen, egy, Magyarországon letelepedettként eltöltött év után honosítható az, aki magyar nemzetiségünk vallja magát, akinek felmenője magyar, továbbá aki igazolja, hogy büntetlen előéletű és magyar bíróság előtt nincs ellene büntetőeljárás folyamatban, igazolja, hogy megélhetése és lakóhelye biztosított Magyarországon, honosítása az állam érdekeivel nem ellentétes és aki a nyelvismeretet és alapvető történelmi, alkotmányos ismereteket felölelő vizsgát tett.

Az állampolgárság megszerzése körében a honosítás intézményén belül a – magyar állampolgárságú felmenővel rendelkező - magyar nemzetiségűek már jelenleg is előnyt élveznek, de a mostani szabályozás szülőföldjének elhagyására kényszeríti a magyar állampolgárságot megszerezni kívánó magyart, mivel egy év folyamatos, letelepedettként történő helyben lakást, megélhetés és lakhely igazolást követel meg.

3.3 Visszahonosítás

Az állampolgárság megszerzhető még visszahonosítással folyamatos, Magyarországon való élés nélkül az egyéb feltételek teljesülése esetén, akinek magyar állampolgársága megszűnt.

3.4 Az állampolgárság nyilatkozattal történő megszerzése

A köztársaság elnökhöz címzett írásbeli nyilatkozatával - a nyilatkozattétel napjától - megszerzi a magyar állampolgárságot többek között az a személy, akit 1946-1990 között törvénysértő módon állampolgárságától megfosztottak.

4. Kettős állampolgárság

Ha ugyanazt a személyt egy időben legalább kettő állam egyaránt saját állampolgárának tekint, kettős (vagy többes) állampolgárságról beszélünk. Kettős (vagy többes) állampolgárságot eredeti vagy származékos úton lehet szerezni.

Az Átv. és az Egyezmény a kettős állampolgárság intézményét ismeri. A tradicionális magyar állampolgársági elv megengedi, hogy a magyar állampolgárok - a magyar állampolgárság fenntartása mellett - más állam állampolgárságát is megszerezzék. Elismeri a kettős vagy többes állampolgárság keletkezésének lehetőségét, tényét. Ugyanakkor a más állampolgársággal bíró magyar állampolgárokat - a nemzetközi gyakorlathoz hasonlóan - magyar joghatóság alá rendeli. Tehát egyetlen magyar állampolgár sem vonhatja ki magát a magyar törvények hatálya alól arra hivatkozva, hogy más államnak is polgára. A kettős (többes) állampolgárság eseteinek korlátozását célzó megoldások a magyar állampolgársági jogi tradícióktól idegenek. Ezt igazolja például az is, hogy a Magyar Köztársaság 1990-ben felmondta azt a Romániával 1979-ben kötött kétoldalú egyezményt, amely korlátozta, illetve kizárta a kettős állampolgárságot.

5. A magyar állampolgársági szabályok megváltoztatásának szükségessége

Magyarország szomorú történelmi öröksége, hogy az I. és a II. világháború következtében az államhatárok megváltoztatásával a magyar népesség egyharmadának (3,5 millió ember) megváltozott az állampolgársági helyzete. A területrendezéseket szabályozó államközi egyezmények és a békeszerződések következtében az elcsatolt területen élő lakosság elveszítette magyar állampolgárságát, ezen felül jelentős az emigráció útján külföldre került magyarok száma is. A trianoni békeszerződés (becikkelyezte az 1921. évi XXXIII. törvénycikk) kollektív büntetéssel felérő 61. cikke szerint mindazok a személyek, akiknek illetősége oly területen van, amely azelőtt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeihez tartozott a magyar állampolgárság kizárásával jogérvényesen annak az államnak az állampolgárságát szerzik meg, amely az említett területen az állami főhatalmat gyakorolja, tehát az utódállam. Lehetséges volt elméletben a magyar állampolgárság megtartása, azonban ehhez egy éven belül el kellett hagyni a szülőföldet, ezért ezt kevesen választották, aki maradt az egy csapásra elvesztette magyar állampolgárságát. Az 1938 és 1941 közötti részleges terület-visszatérések nyomán a magyar állam visszaadta a visszatért területeken élőknek a magyar állampolgárságot, amelyet 1945 után megint elvettek. Az Átv. módosításának célja, hogy az elszakított nemzetrészekben élő magyarok ne szenvedjenek hátrányt az anyaországgal való kapcsolattartásban, ennek keretében mérséklésre, ha lehetséges kiküszöbölésre kerüljön mindazon hátrány, amelyek a fenti igazságtalan jogfosztás és hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozása, illetve ezen keresztül a schengeni határkövetelmények teljesítése miatt mai napig fennállnak és keletkeznek. A szülőföldjén magyar nemzeti önazonossággal megmaradni óhajtó magyarokat erős érzelmi és tudati szálak kötik a magyar nemzethez. Ezen együvé tartozás szilárdabbá tételének és jogi köteléssel szentesítésének alapvető feltétele a magyar állampolgárság nemzeti hovatartozás alapján való elnyerése. Ezzel a nemzethez tartozás alkotmányos joggá válik, s az állampolgárság elnyerésében is kifejeződik, a nemzetársak teljes és tényleges egyenlősége is valóra válik, anélkül, hogy szülőföldünkről le kellene mondanunk. A népszavazási igen sikere esetén egy új típusú kedvezményes honosítási forma kerülne be az Átv-be, amely lehetővé tenné azt, hogy a magát magyar nemzetiségűnek valló és azt megfelelően igazoló, a többi honosítási feltételnek egyébként megfelelő személy mentesül a

magyarországi lakhatás és megélhetés, illetve a kérelem benyújtását megelőző egy éves letelepedési státus igazolása alól A magyar állampolgárok státus-jogai közül az alábbiak gyakorlását tenné lehetővé a lakóhelyén maradó határon túli magyar számára a sikeres népszavazás alapján végrehajtott állampolgársági törvénymódosítás: a) A magyar állampolgár szülő gyermekének alanyi joga a magyar állampolgárságra. b) A rendelkezés joga a magyar állampolgárságról (lemondás). c) Jog a nemzeti és etnikai kisebbséghez való tartozáshoz. d) Jog a regisztrációhoz, így a magyar állampolgárság tényét igazoló okmányokhoz e) Jog Magyarország területén történő tartózkodáshoz f) Jog az államterület elhagyásához és a hazatéréshez, útlevel megszerzésének joga g) Jog a védelemhez, törvényes külföldi tartózkodás esetén . Ez a jog kiterjed a diplomáciai védelem, a felhívás, a magyaráztatás és a tiltakozás esetére, ha a magyar állampolgárt törvényes tartózkodása ideje alatt a nemzetközi jogi szabályok megsértése okán sérelem éri. Konzuli védelem a fogadó/ tartózkodás hely szerinti állam polgárai, hatóságai jogellenes magatartásával szemben. h.) közhivatal betöltésének joga Nem illelné meg viszont a jog a szülőföldjén maradó magyar állampolgárt a közügyek gyakorlásának joga (választójog) és a jog a szociális státus fenntartásához (társadalombiztosítási és szociális-családügyi ellátás), mert ezek feltétele az állandó lakóhely Magyarország területén, járulékfizetés, illetve szociális ellátás esetén a rászorultság. A honvédelmi kötelezettség a kettős állampolgár lakhelye szerinti államban teljesíthető. A közteherfizetési kötelezettséget már akkor visel a magyarországi lakhellyel nem rendelkező magyar állampolgár ha bármilyen jövedelmet szerez Magyarországról.

Jogi értelemben ugyan csak egyfajta állampolgárság van, de a hozzáfűzött jogosítványok körét illetően a ma hatályos jogrendben is számos olyan rendelkezés van, ami különbséget tesz a Magyarországon élő és a magyarországi lakhellyel nem rendelkező magyar állampolgárok között. A választójog, a szociális, családügyi ellátások mind magyarországi lakhelyhez kötöttek, az egészségügyi ellátások szintén, ezen kívül a szociális ellátások esetében a rászorultságot is igazolni kell, illetve az egészségügyi ellátások döntően járulékfizetés-kötelesek. A nyugdíjhoz hosszú szolgálati idő és sok évi járulékfizetés szükséges. Egyébként pedig az állampolgársághoz fűződő jogok köre a lakhellyel rendelkező és nem rendelkező állampolgárok között az indokolt különbségtétel keretei között jogszabályi eszközökkel megfelelően változtatható azon elv szerint, hogy lehetőleg a közteherviselésben való részvétel legyen a pénzbeli juttatások alapja.

dr. Gaudi-Nagy Tamás MVSZ elnökségi tag, Európa jogi szakjogász